

This is the published version of a paper published in *Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures, and Cultures*.

Citation for the original published paper (version of record):

Ambrosiani, P. (2014)

Johan Gabriel Sparwenfelds kyrilliska och glagolitiska 1600-talstryck utgivna av *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* i Rom.

Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures, and Cultures, 55: 9-17

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-97348>

Johan Gabriel Sparwenfelds kyrilliska och glagolitiska 1600-talstryck utgivna av *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* i Rom

Per Ambrosiani

Institutionen för språkstudier, Umeå universitet

per.ambrosiani@umu.se

*Abstract. Johan Gabriel Sparwenfeld's 17th-Century Cyrillic and Glagolitic Texts
Printed by the Sacra Congregatio de Propaganda Fide in Rome*

This article describes four volumes comprising more than twenty titles printed by the *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* in Rome during the seventeenth century. The volumes, originally owned by Johan Gabriel Sparwenfeld (1655–1727), were donated to Uppsala University Library in the beginning of the eighteenth century and are still included in the collection of this library. The titles include alphabets and other works in Armenian, Arabic, Georgian, Hebrew, Persian, etc., as well as five Slavic publications printed with Cyrillic and Glagolitic letters: *Azbukividnêk slovinskij* (1629), *Ispoviedaonik sabran iz pravoslavniech naučitelja* (1630), *Ispravnik za erei ispovidnici* (1635), *Ispovedanie pravoslavnoe very* (1648) and, perhaps the most spectacular, a copy of Filip Stanislavov's *Abagar* (1651) in the form of a scroll.

1. Av de drygt tjugo tryckta äldre kyrilliska och glagolitiska böcker som tidigare tillhört Johan Gabriel Sparwenfeld (1655–1727)¹ och vilka idag bevaras vid Västerås stadsbibliotek och Uppsala universitetsbibliotek innehåller fyra, samtliga i Uppsala, verk tryckta i Rom under sextonhundratalet av den katolska kyrkans *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* (i det följande ”Propaganda Fide”).²

¹ I likhet med LIBRIS (<http://libris.kb.se>) och ProBok-projektet (se <http://probok.alvin-portal.org>) används i denna artikel genomgående den normaliserade stavningen ”Sparwenfeld”, vilket också förefaller vara den i internationella katalogiseringssammanhang mest frekvent förekommande namnformen, se <http://viaf.org/viaf/88926739>.

² *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* grundades 1622 för att organisera den katolska kyrkans missionsverksamhet och i samband med detta trycka biblar, katekeser, liturgiska verk m.m. samt även grammatikor, lexikon och abc-böcker på för missionsverksamheten lämpliga språk. Under Propaganda Fides första decennium trycktes en rad titlar bl.a. på latin, grekiska, arabiska, armeniska, georgiska, grekiska, japanska, kyrkoslaviska och latin, och tryckeriverksamheten fortsatte aktivt under hela 1600-talet samt även under 1700-talet och senare, se bl.a. Henkel 1971: 335, 346f; 1977: 9–35.

Sparwenfeld vistades i Rom under sommaren 1692 och besökte då flera gånger Propaganda Fide (se bl.a. Jacobowsky 1932: 196–205). Dessa besök resulterade bl.a. i att Sparwenfeld kunde införliva ett antal av Propaganda Fides publikationer i sin boksamling.³

För den historiskt inriktade Uppsalaslavistiken är Sparwenfeld en självklar centralfigur, och det är min förhoppning att med föreliggande artikel i *Slovo* kunna komplettera bilden av Sparwenfeld som boksamlare och donator inte bara av handskrifter utan även av tryckta böcker till Uppsala universitetsbibliotek.

2. Av Sparwenfelds fyra ”slaviska” Propaganda Fide-volymer utgörs tre av bundna kolligatband (UUB Ksl. 135, 136, 139) med mellan tre och tretton ingående titlar, medan den fjärde utgörs av en knappt sex meter lång rulle med kyrillisk text på ena sidan (UUB Ksl. 158 Rulle).

Ksl. 135

Den volym som idag har beteckningen ”Ksl. 135” ingick i Sparwenfelds donation år 1721 till Uppsala universitetsbibliotek, se Catalogue 1722, avdelningen ”In octavo”, nr 16:

”Chaldeæ & Æthiopicæ Lingvæ institutiones. Romæ 1630.

* item Specimina Characterum varia linguarum orientalium ex Typographia Congregationis de propaganda fide Rom.

Hyacinti Brusciotti Regulæ pro difficillimi Congensium idiomatis faciliiori capth. ibid

Fr. Bianchi dictionarium Latino Epiroticum Rom 1635.”⁴

Ksl. 135 innehåller tretton titlar:

1. [...] CHALDEAE, SEV AETHIOPICAE LINGVAE INSTITVTIONES, Rom 1630, 86 ss. (se Catalogus 1793: 4 ”Victorius Marianus, Institutiones Chaldaee, seu Aethiopicæ Linguae 1630 in 8.”; Henkel 1971: 347).

³ Förutom de fyra volymer som diskuteras nedan kan t.ex. nämnas ett kolligatband innehållande tre titlar av Diego Collado tryckta 1632 (*Dictionarium sive thesauri lingvæ Japonicæ compendium, Niffon no cotōbani yō confesion / Modus confitendi et examinandi samt Ars grammaticæ iaponicæ lingvæ*), Jacob Wemmers *Lexicon Aethiopicum* (1638), Alexander Rhodes *Dictionarium annamiticum lusitanum, et latinum* (1651), Clemente Gallanos *Grammaticæ, et logicæ institutiones lingvæ literalis armenicæ* (1645), Francesco Bianchis *Dictionarium Latino-Epiroticum* (1635), samtliga idag på Uppsala universitetsbibliotek, flera med Sparwenfelds namnteckning. Någon sammanställning över Sparwenfelds samtliga tryckta böcker och var dessa idag befinner sig känner jag inte till: för material att utgå från se bl.a. Catalogus 1706, Donation 1721, Catalogue 1722, Index 1722, samt (för de böcker som idag finns i Västerås) Gawryś 1960. Se även Birgegård 1985: 76f för en kortfattad diskussion av Sparwenfelds bokinköp i Moskva.

⁴ I Sparwenfelds egen förteckning över de böcker som ingick i donationen 1721 (Donation 1721) återfinns den aktuella volymen som nr 32: ”Varia Chaldaicæ, Slavicæ liti Hieronymia. misc. Slavicæ liti Cirulici, Græcæ, Cophticæ. s. Ægyptiacæ, Æthiopicæ s. abyssina. iberica s. Georgianæ, Arabica, Persica, Sÿriaca, Chaldaic. antiqva: Armena. Congentis Grammatica: Dictionar. Epiroticum. 8o, Romæ [...]”.

2. **Азбуки виднѣк словинскиѣ** [Azbukividnêk slovinskiĵ], Rom 1629, 16 ff. (se Burić 1973: 839; Kjellberg 1951, nr 24; CGS⁵ 435A).⁶

3. ALPHABETVM GRÆCVM, utan ort eller år, 4 ff. (se Catalogus 1765: 5, under rubriken ALPHABETA: "GRÆCUM. Sine anno, in 8." Jmf. Vatikanbibliotekets katalog: "Alphabetum graecum, S.l, s.n., s.d., 8 p. [...] Stampato probabilmente a Roma, nel sec. XVII, dalla tip. della Congregazione di "Propaganda fide"").

4. ALPHABETVM COPHTVM SIVE AEGYPTIACVM, utan ort eller år, 4 ff. (se Catalogus 1793: 3, under rubriken "ALPHABETA": "Coptum, sive Aegyptiacum. Sine anno, in 8.").

5. ALPHABETVM AETHIOPICVM, SIVE ABYSSINVM, Rom 1631, 16 ss. (se Catalogus 1765: 5, under rubriken ALPHABETA: "ÆTHIOPICUM, sive Abyssinum 1631. in 8."; Henkel 1971: 347).

6. ALPHABETVM IBERICVM, SIVE GEORGIANVM, CVM ORATIONE DOMINICALI, Rom 1629, 16 ff. (se Catalogus 1793: 3, under rubriken "ALPHABETA": "Ibericum, sive Georgianum 1629. in 8."; Henkel 1971: 347).

7. ALPHABETVM ARABICVM, Rom 1633, 1 utviksblad tryckt endast på ena sidan (ej förtecknat i Catalogus 1793, men ett exemplar finns belagt i Vatikanbibliotekets katalog: "Francesco da Malta: Alphabetum arabicum, Romae 1633").

8. ALPHABETVM PERSICVM, utan ort eller år, 4 ff. (ej förtecknad i Catalogus 1793, men ett exemplar finns belagt i Vatikanbibliotekets katalog: "Alphabetum persicum, S.l, s.n., s.d., 4 f. non num. [...] Stampato probabilmente a Roma, nel secolo XVII, dalla tipografia della Congregazione "de propaganda fide"").

9. ALPHABETVM CHALDAICVM ANTIQVVM ESTRANGHELO DICTVM, Rom 1636, 8 ff. (se Catalogus 1793: 3, under rubriken "ALPHABETA": "Chaldaicum antiquum, Estranghelo dictum, & una Syriacum 1636. in 8.").

10. ALPHABETVM CHALDAICVM, Rom 1634, 6 ff. (se Catalogus 1793: 3, under rubriken "ALPHABETA": "Chaldaicum recens, sive Nestorianum 1634. in 8.").

11. ALPHABETVM ARMENVVM / [...], Rom 1673, 8 ff. (se Catalogus 1765: 5, under rubriken ALPHABETA: "ARMENUM 1673. in 8.").

12. REGVLAE QVÆDAM Pro difficillimi Congensium idiomatis faciliiori captu AD GRAMMATICAE NORMAM REDACTÆ, Rom 1659, 4 ff. + 98 ss. (ej förtecknad i Catalogus 1793, men ett exemplar finns belagt i Vatikanbibliotekets katalog: "Giacinto da Vetralla [...] Regulae quaedam pro difficillimi Congesium

⁵ Med "CGS" markeras respektive titels nummer i databasen *Cyrillic and Glagolitic Books and Manuscripts in Sweden*, vilken har tillkommit inom ramen för projektet *Digitaliserade beskrivningar av slaviska kyrilliska handskrifter och äldre tryckta böcker vid svenska bibliotek och arkiv*, finansierat 2010–2013 av Riksbankens Jubileumsfond, se Ambrosiani & Granberg 2010, Ambrosiani 2014, Granberg 2014.

⁶ *Azbukividnêk* 1629 förtecknas varken i Catalogus 1765 eller Catalogus 1793, men ett flertal exemplar finns beskrivna, se t.ex. Crone 1957 (nr 19), Cleminson et al. 2000 (nr 81), König 2003, samt Vatikanbibliotekets on-linekatalog över tryckta böcker (<http://opac.vatlib.it/iguana/www.main.cls?sUrl=homePRINT>, sökord "azbukividnjak").

idiomatis faciliori captu ad grammaticae normam [...] Romae, typis S. Congr. de prop. fide, 1659”).

13. DICTIONARIUM LATINO EPIROTICVM [...] Per R.D. Franciscvm Blanchvm, Rom 1635, 8 ff. + 122 ss. + 1 f. (se Catalogus 1793: 10 ”Blanchus Franciscus Epirota. Dictionarium Latino Epiroticum. 1635. in 8.”).⁷

På baksidan av det första titelbladet i boken återfinns Sparwenfelds namnteckning samt texten ”Roma | Ex Collegio Propaganda | fidei”.⁸ För övrigt återfinns anteckningar av Sparwenfeld endast i *Azbukividnĕk* 1629 (nr 2), där han bl.a. har transkriberat några glagolitiska texter med kyrilliska bokstäver⁹ eller – i ett fall – med omväxlande kyrilliska och latinska bokstäver.¹⁰ På blad [B7] recto har Sparwenfeld även rättat ett tryckfel i den glagolitiska spalten under rubriken ”Azbukiuidarium Seruianum | D. Cyrilli”: ett felaktigt ѣ (bokstaven *živĕte*) är överstruket, och ett korrekt ѣ (bokstaven *zemlja*) har skrivits till för hand.

Ksl. 136

Den volym som idag har beteckningen ”Ksl. 136” ingick i Sparwenfelds donation år 1721 till Uppsala universitetsbibliotek, se Index 1722: 327:

”*Hieronymi Panormitani tractatus de Confessione dialecto Bosnica literulis cirulicis*, Romæ 1630. *Directorium sacerdotum Illyrice literis Hieronymianis*, Romæ 1635. *Petri Ribadaneyræ de vita Jesu Christi Illyrice literis latinis*, Romæ 1638.”¹¹

Ksl. 136 innehåller tre titlar:

1. [Girolamo Panormitano:] ИСПОВІДАШНИК, | СВБРАНЪ | ИЗ ПРАВОСЛАВНІХ НАУЧИТЕЛА | по П. Ѡ. МецрѠ ИеронимѠ ПанормитанѠ | [...] Принесен оу ѣзик Босански | [...], Rom 1630, 102 ss. (se Catalogus 1793: 14 ”Directorium Sacerdotum. 1635. in 8. Caractere Hieronymiano, auctore P. Hieron. Panormit. Ord. Praedicatorum, &

⁷ I Sparwenfelds donationer till Uppsala universitetsbibliotek ingick även ett separat bundet exemplar av detta lexikon, se ovan, fotnot 3.

⁸ För ytterligare exempel på Sparwenfelds ägaranteckningar se t.ex. ProBok-projektet (<http://probok.alvin-portal.org/alvin/record.jsf?pid=alvin-record:15266>, <http://probok.alvin-portal.org/alvin/record.jsf?pid=alvin-record:15089>, <http://probok.alvin-portal.org/alvin/record.jsf?pid=alvin-record:15343>).

⁹ Se titelblad recto: ”азбукивиднак | славінскій. | же опщеним начином | псалтериц називаетсе. | писмом | б. јероніма стрідонскагѠ | пренаправлен”; blad A2 verso: ”Молитва господна”, ”поздравленіе ангелско.”; blad A3 recto: ”благословеніе трапези.”

¹⁰ Se blad [B8] recto, de två nedersta raderna: ”chvala Boгу част ѣ дика | Садъ ѣ ва все веки вика.”

¹¹ Jmf. Catalogue 1722, avdelningen ”In octavo”, nr *54: ”Hieron. Panormitanii Tractatus de Confessione dialecto Bosnica literis Cirulicis. Romæ 1630. | Directorium Sacerdotum Illyrice literis Hieronymianis. Romæ 1635. | Pet. Riebadaneyræ de Vita Jesu Christi Illyrice literis Latinis. Romæ 1638.”, samt Donation 1721, nr 38: ”Varia Illyrica Romæ Coleg. Propaganda 1630. 1635 et 1638 NB 8o”.

Interprete P. Stephano Matenica Franciscano. — Idem caractere Cyrilliano. 1630. in 8.”; Henkel 1971: 347; Burić 1973: 839; Kjellberg 1951, nr 27; CGS 460A).¹²

2. [Juan Polanco:] **ИСПРАВНИКЪ ЗА ЕРЕИ ИСПОВИДНИЦИ** [...] [Ispravnik za erei ispovidnici], Rom 1635, 159 ff. (Burić 1973: 840; Kjellberg 1951, nr 31; CGS 505B; LIBRIS <http://libris.kb.se/bib/12029650>). Ej förtecknad i Catalogus 1793, men flera exemplar finns belagda i Vatikanbibliotekets katalog: ”Polanco, Juan Alfonso [...] Ispravnik za erei ispovidnice, i za pokornih [...] Romae, Typis Sac. Congr. de Prop. Fide, 1635”).

3. [Bartol Kašić:] **XIVOT GOSPODINA NASCEGA ISVKARSTA / VITA DEL SIGNOR NOSTRO GIESV CHRISTO**, Rom 1638, 4 ff. + 120 ss. + 2 ff. (Burić 1973: 840). Ej förtecknad i Catalogus 1793, men flera finns belagda i Vatikanbibliotekets katalog: ”Kašić, Bartol [...] Xivot Gospodina Nascega Isvarsta [...] In Roma, nella Stamparia della S. Congreg. de propag. fide, 1638”).¹³

På titelbladet till *Isповiedaonik* (nr 1) återfinns Sparwenfelds namnteckning och på titelbladet av *Ispravnik za erei* (nr 2) har Sparwenfeld transkriberat den glagolitiska texten med kyrilliska bokstäver: ”исправник | за ереи исповідници | 1 за покорних | пренесен нигда с латинскога азѣка | в славенскѣи”, ”глаголскѣи”.

Ksl. 139

Den volym som idag har beteckningen ”Ksl. 139” ingick i Sparwenfelds donation år 1705 till Uppsala universitetsbibliotek, se Catalogus 1706: 69f, nr XCV:¹⁴

”Davidis Haex Dictionarium Malaico-Latinum [...]. Gentillis Angollæ fidei mysteriis [...]. Dominici Germani de Silesia, Fabrica o vero ditionario della lingua vulgare Arabica, & Italiana [...]. Stephani Paulini Ditionario Giorgiano e Italiano [...]. Specimina characterum typographicorum, quibus utitur collegium de Propag. Fide. *illustri Sparwenfeldii studio collecta sunt*. Professio orthodoxæ fiedi ab orientalibus facienda [...] Latine & lingua Slavonica pura, i. e. non Illyrica vel aliis dialectis corrupta, ceu annotavit harum linguarum callentissimus Dn. Sparwenfeldius.”

Ksl. 139 innehåller sex titlar samt en samling stilprover:

1. **DICTIONARIVM MALAICOLATINVM & LATINOMALAICVM**, Rom 1631, 4 ff. + 146 ss. (se Catalogus 1793: 22: ”Haex David. Dictionarium Malaico-Latinum, & Latino-Malaicum. 1631. in 4.”).

¹² För en detaljerad beskrivning av denna utgåva se Cleminson et al. 2000, nr 82, som också anger titeln ”Confessionario raccolto da i dottori catolici”. Det exemplar på British Library som beskrivs av Cleminson et al. är i likhet med Uppsalaexemplaret sammanbundet med ett exemplar av Kašićs *Xivot Gospodina nascega Isukarsta* (1638).

¹³ Jmf. Index 1722: 326 ”Barthol. Cassii Vitæ J. Christi & B. Virg. Mariæ. *Illyrice* literis latinis, Romæ 1638”, vilket tyder på att Sparwenfeld dessutom donerade ett separat bundet exemplar av samma utgåva till Uppsala universitetsbibliotek.

¹⁴ Sparwenfelds namnteckning återfinns ingenstans i denna volym, men på några sidor finns anteckningar vilka eventuellt kan vara av Sparwenfelds hand.

2. GENTILIS ANGOLLAE FIDEI MYSTERIIS, Rom 1661, 8 ff. + 118 ss. (se Catalogus 1793: 4 ”Couto de Antonius. Gentilis Angollae fidei mysteriis instructus, ex Lusitano idiomare latine redditus ab Antonio Maria Prandomontano Capuccino 1661. in 4.”).

3. FABRICA OVERO DITIONARIO Della lingua volgare ARABICA, ET ITALIANA, Roma 1636, 5 ff. + 102 ss. (se Catalogus 1793: 6: ”Germanus Dominicus de Silesia ex Minorum Familia s. Francisci Dictionarium Linguae Arabicae vernaculae cum interpretatione Italica. 1636. in 4.”).

4. DITIONARIO GIORGIANO E ITALIANO, Rom 1629, 4 ff. + 128 ss. + 24 ff. (se Catalogus 1793: 14: ”Paulinus Stephanus. Dictionarium Georgianum, & Italicum. 1629. in 4.”).

5. En samling odaterade stilprover med handskriven titel (av Sparwenfeld?) ”Pruebas de la stampa de Propaganda Fide en Roma”. Stilproverna är numrerade för hand, sannolikt av Sparwenfeld, i omvänd nummerordning fr.o.m. nr 74 t.o.m. nr 1, varvid nr 45–49 utgörs av glagolitiska stilar och nr 50–55 av kyrilliska stilar.

6. ALPHABETVM HEBRAICVM, Rom 1651, 8 ss. (se Catalogus 1765: 5, under rubriken ALPHABETA: ”HEBRAICUM 1651. in 4.”).

7. PROFESSIO ORTHODOXAE FIDEI AB ORIENTALIBVS Facienda / ИСПОВЕДАНІЕ ПРАВОСЛАВНОЕ ВЕРЫ ѿ Восточныхъ творимое, Rom 1648, 21 ss. (se Catalogus 1793: 15, under rubriken ”ILLYRICI”: ”Professio orthodoxae fidei, iussu Urbani VIII. edita. 1648.”; Kjellberg 1951, nr 56; CGS 910A).

Ksl. 158 Rulle

Den volym som idag har beteckningen ”Ksl. 158 Rulle” ingick i Sparwenfelds donation år 1705 till Uppsala universitetsbibliotek, se Catalogus 1706: 71, nr VI: ”Formulas precum quotidianarum, in usus peregrinantium, lingva Slaveno-Illyrica, Romæ, typis collegii de Prop. Fide.”. Rullen utgör ett av ett femtontal (se vidare nedan) idag kända exemplar av Filip Stanislavovs *Abagar*, tryckt i Rom 1651 (se Catalogus 1793: 8, under rubriken ”BULGARI”: ”Stanislarou [sic] Philippus Episcopus Nicopolitanus. Preces quaedam, sine anno, & in folio, ut aiunt, aperto”; Kjellberg 1951, nr 256; CGS 980A).¹⁵ Själva rullen har inga anteckningar som förknippar den med Sparwenfeld, men den förvaras tillsammans med en

¹⁵ *Abagar* av Filip Stanislavov (c:a 1608–1674), katolsk biskop i Nikopol i nuvarande Bulgarien fr.o.m. 1648, innehåller den apokryfiska berättelsen om kung Abgar V i Edessa (se bl.a. Skemer 2006: 96ff, Mirkovic 2004) samt en samling böner, och var sannolikt avsedd att bäras som en amulett. *Abagar* brukar betraktas som det första kända tryckta verk vars text innehåller tydliga nybulgariska språkliga drag (se bl.a. Rajkov 1979, Minčeva 2012). Uppgiften om Uppsalaexemplaret i Catalogus 1706 torde utgöra det hittills tidigast kända omnämmandet av något exemplar av *Abagar* (jmf. Rajkov 1979: 7, som hänvisar till ett första belägg 1738: ”Всѣщност първите печатни сведения за „Абагара“ датират още от XVIII в. и се съдържат в Каталога на Propaganda Fide, издаден в Рим през 1738 г.”).

maskinskriven lapp med texten ”Från denna rulle borttogs i juli 1932 den gamla uppfodringen, som innehöll brev m. m. till rullens donator, J. G. Sparwenfeld. Dessa handskrifter förvaras nu på handskriftsavdelningen, X 240 [: Sparwenfeld].”, vilket i kombination med uppgifterna i *Catalogus* 1706 torde vara tillräckligt för att kunna fastställa proveniensen.

Trots att det förtecknas hos Kjellberg¹⁶ verkar detta exemplar av *Abagar* inte vara särskilt känt för den internationella forskningen. Rajkov 1979 förtecknar sammanlagt femton kända exemplar, av vilka inget dock är Sparwenfelds Uppsalaexemplar,¹⁷ och uppgiften om femton exemplar uppträder även i det år 2010 utgivna referensverket *The Oxford Companion to the Book* (se Krasteva Kirilova 2010). Någon säker uppgift om hur många exemplar som idag är kända och tillgängliga förefaller emellertid inte vara möjlig att få utan ytterligare utredning.¹⁸

Av de femton exemplar som kortfattat beskrivs i Rajkov 1979 anges endast ett, det i Bologna, vara i form av en rulle (jmf. Rajkov 1979: 25: ”Това е единственият известен досега екземпляр, запазен под формата на свитък с дължина на 580 см. и широчина на 10,5 см.”). Ksl. 158 förefaller därmed vara det hittills andra kända exemplaret i rullform av *Abagar* 1651.

¹⁶ Se Kjellberg 1951: 31, nr 256: ”[Rouleau avec des prières.] [Rome?] 568 x 8 cm. (Commence: "Pochvala ceastnomu Karstu i Troici neraslacene"...) (Grav. sur bois au commencement identique à grav. dans no 224.)”, medan uppgiften om att det rör sig om *Abagar* är tillskriven med blyerts först senare av Kjellberg: ”Filip [Stanislavov] Stanislavof, Abagar” med angivande av årtalet ”1651”. Kjellbergs nr 224 avser andra upplagan av Caramans *Bukvar*, utgiven av Propaganda Fide i Rom 1753 (jmf. Rajkov 1979: 33, som uppmärksammar förbindelsen mellan *Abagar* och första upplagan av Caramans *Bukvar*, tryckt redan 1738).

¹⁷ Uppsalaexemplaret av *Abagar* visades på den svensk-bulgariska utställningen *Sverige – Bulgarien. Röster från sju sekel*, som anordnades år 1980 vid Statens historiska museum i Stockholm i samband med 1300-årsjubileet av Bulgariens grundande, och en kort beskrivning publicerades i utställningskatalogen (se Damyanova 1980: 123f, nr 3, med en hänvisning till Kjellberg 1951, nr 256). I katalogens förord nämns Sparwenfelds roll i sammanhanget: ”Sparwenfeld förde också hem böcker från Rom, där han hade haft den sällsynta möjligheten att arbeta i Vatikanbiblioteket. Bland dem finns [...] publikationer [...] av Filip Stanislavov [...] som gav ut den kända boken ’Abagar’, publicerad i Rom 1641 [sic].”. Katalogen publicerades parallellt på svenska, bulgariska (*Швеция – България. Гласове от седем века*) och engelska (*Sweden – Bulgaria. Voices from Seven Centuries*), men jag har trots detta inte funnit några hänvisningar till Uppsalaexemplaret av *Abagar* i den senare publicerade litteraturen (jmf. t.ex. Nešev 2002, som endast nämner exemplar i Sofija och Plovdiv [s. 5] samt i Vatikanbiblioteket [s. 46] och i övrigt hänvisar till Rajkov 1979). Rajkov 1979: 24f förtecknar exemplar i Rom, Moskva, Leipzig, Berlin, Odessa, Paris, Bryssel, Wien [2 exemplar], Sofija, Leningrad [2 exemplar], Kazan, Köpenhamn och Bologna, och hänvisar också till uppgifter om ett exemplar i Plovdiv.

¹⁸ Så återfinns t.ex. i samkatalogen WorldCat (<http://www.worldcat.org>) i september 2014 hänvisningar till beskrivningar av tre exemplar av *Abagar*: ett på British Library (se <http://www.worldcat.org/oclc/500346281>, http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=BLVU1&afterPDS=true&institution=BL&docId=BLL01014838360) vilket finns förtecknat varken i Rajkov 1979 eller i Cleminson et al. 2000 (jmf. s. 110f); ett på Bibliothèque nationale de France i Paris (se <http://www.worldcat.org/oclc/459672083>), varvid ytterligare utredning krävs för att fastställa huruvida detta exemplar är identiskt eller ej med det enda Parisexemplar som förtecknas i Rajkov 1979 (se s. 24: ”Парижски екземпляр, пазещ се във Френския институт за византийски проучавания под сигн. III, 1001.”); ett i Berlin (se <http://www.worldcat.org/oclc/253277818>), vilket förtecknas i Rajkov 1979 (se s. 24: ”Берлински екземпляр, пазен в Берлинската библиотека.”) med hänvisning till Brückner 1896: 629. I den aktuella katalogposten vid Staatsbibliothek zu Berlin (se <http://stabikat.de/DB=1/LNG=EN/CLK?IKT=12&TRM=452353378>) är detta exemplar emellertid noterat som ”Kriegsverlust”. Jmf. även den bulgariskspråkiga wikipediasidan <https://bg.wikipedia.org/wiki/Абагар>, vilken anger antalet idag bevarade exemplar av *Abagar* till sjutton (observation 2014-10-01).

3. Genomgången av Sparwenfelds ”slaviska” böcker från Propaganda Fide bekräftar bilden av Sparwenfeld som en man med breda språkliga intressen vilka inkluderade flera slaviska språk men också sträckte sig långt utanför de slaviska språken.¹⁹ Vikten av språklig bredd, i kombination med vetenskaplig nyfikenhet, är också något som betonades av Sven Gustavsson under hans långa verksamhetsperiod vid Uppsala universitet, och det är min förhoppning att föreliggande artikel åtminstone i någon mån kan utgöra ett bidrag till svensk och uppsaliensisk slavistik i Svens anda.

Referenser

- Ambrosiani, Per. 2014. Types of Books and Types of Records: A Short Presentation of the CGS Database of Cyrillic and Glagolitic Books and Manuscripts in Sweden. *Scripta & e-Scripta*, vol. 13, 9–24.
- Ambrosiani, Per & Antoaneta Granberg. 2010. Slavonica Glagolitica and Cyrillica in Swedish Repositories. The Project Digitalised Descriptions of Slavic Cyrillic Manuscripts and Early Printed Books in Swedish Libraries and Archives. *Slovo* (Uppsala), vol. 51, 107–113.
- Birgegård, Ulla. 1985. *Johan Gabriel Sparwenfeld and the Lexicon Slavonicum. His Contribution to 17th Century Slavonic Lexicography*. Uppsala.
- Birgegård, Ulla (red.). 2002. *J.G. Sparwenfeld's Diary of a Journey to Russia 1684–87*. Stockholm.
- Brückner, Aleksander. 1896. Bibliographisches. *Archiv für slavische Philologie*, vol. 18, 628–630.
- Burić, Josip. 1973. Libri croati publicati a cura della S. C. di Propaganda Fide. *Sacrae Congregationis de Propaganda Fide memoria rerum: 350 anni a servizio delle missioni 1622–1972*, vol. II 1700–1815. Rom Freiburg Wien: Herder, 827–841.
- Catalogue 1722 = Catalogue på de böcker som öfwer ceremonie Mästaren Hr Sparvenfeldt förärat til Upsala Academie Bibliothecae år 1721 och 1722. Handskrift, UUB, Bibl. Ark A7.
- Catalogus 1706 = CATALOGUS CENTURIAE LIBRORUM RARISSIMORUM MANUSCRIPT.& partim IMPRESSORUM, Arabicorum, Persicorum, Turcicorum, Græcorum, Latinorum, &c. Qua anno MDCCV Bibliothecam Publicam Academiae UPSALENSIS auxit & exornavit [...] IOAN. GABR. SPARVENFELDIUS [...]. UPSALIÆ, MDCCVI.
- Catalogus 1765 = *Catalogus librorum qui ex typographio Sac. congregat. de Propaganda Fide*, Romæ MDCCLXV.
- Catalogus 1793 = *Catalogus librorum qui ex typographio Sacrae congregationis de Propaganda Fide*, Romæ MDCCXCIII.
- Cleminson et al. 2000 = Cleminson, Ralph, Thomas, Christine, Radoslavova, Dilyana & Andrej Voznesenskij. *Cyrillic Books Printed before 1701 in British and Irish Collections: a Union Catalogue*. London: The British Library.

¹⁹ Sparwenfeld anses ha talat och skrivit fjorton språk samt haft passiva kunskaper i ytterligare ett antal, jmf. Birgegård 2002: 17.

- Crone, Helene. 1957. Gamle slaviske tryk i Det kongelige Bibliotek. *Fund og forskning i Det Kongelige biblioteks samlinger*, 4, 1957, 58–69.
- Damyanova, Zhivka (red.). 1980. *Sverige–Bulgarien. Röster från sju sekel. Utställning av slaviska handskrifter, gamla kartor över Bulgarien och tillhörande områden, dagböcker av svenskar som besökt Bulgarien, officiella dokument och gamla böcker om Bulgarien i svenska arkiv och bibliotek [...]*. Stockholm.
- Donation 1721 = J.G. Sparwenfeldts donation av böcker och handskrifter till UB 1721. Handskrift, UUB, Bibl. Ark. K52:3.
- Gawryś, Eugeniusz. 1960. *Slavica Arosensia II*. Västerås.
- Granberg, Antoaneta. 2014. Early Cyrillic Printed Books in Swedish Libraries: Investigation and New Data. *Scripta & e-Scripta*, vol. 13, 25–38.
- Henkel, Willi. 1971. The Polyglot Printing-office of the Congregation. The Press Apostolate as an Important Means for Communicating the Faith. I: *Sacrae Congregationis de Propaganda Fide memoria rerum: 350 anni a servizio delle missioni 1622–1972*, vol. I/1 1622–1700. Rom Freiburg Wien: Herder, 335–350.
- Henkel, Willi. 1977. *Die Druckerei der Propaganda Fide. Eine Dokumentation*. München – Paderborn – Wien: Ferdinand Schöningh.
- Index 1722 = Index Librorum aliquot, quibus hoc anno Bibliothecam publicam auxit Generosissimus Dn. Johannes Gabriel Sparwenfeldt. I: *Acta Literaria Sveciæ, Anno MDCCXXII*, ss. 324–327. Stockholm & Uppsala, 1722.
- Jacobowsky, Carl Vilhelm. 1932. *J.G. Sparwenfeld. Bidrag till en biografi*. Stockholm.
- Kjellberg, Lennart. 1951. *Catalogue des imprimés slaves des XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles conservés à la bibliothèque de l'université royale d'Uppsala*. Uppsala.
- Krasteva Kirilova, Rositsa. 2010. Abagar. I: Suarez, M. & H.R. Woudhuysen (red.), *The Oxford Companion to the Book*. Oxford, 2010. [<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198606536.001.0001/acref-9780198606536-e-0054>, nedladdad den 15 augusti 2014]
- König, Dorothea (red.). 2003. *Azbukividnek slovenskij: Einleitung, transliterierter Text, Wortindex, glagolitischer Faksimiletext*. Würzburg: Institut für Slavistik [<http://opus.bibliothek.uni-wuerzburg.de/volltexte/2003/671/>].
- Minčeva, Vojana. 2012. Двойствената същност на „Абагар“ – „шифърът“ на Филип Станиславов. I: *Beati Possidentes: Юбилеен сборник, посветен на 60-годишнината на проф. дфн Боряна Христова*. София, 105–115.
- Mirkovic, Alexander. 2004. *Prelude to Constantine: the Abgar Tradition in Early Christianity*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Nešev, Georgi. 2002. *За книгата Абагар, за автора и времето ѝ... (По случай 350 години от отпечатването ѝ в Рим)*. София: Славянското дружество.
- Rajkov, Vožidar. 1979. *Абагар на Филип Станиславов, Рим 1651. Фототипично издание*. София: Народна просвета.
- Skemer, Don C. 2006. *Binding Words: Textual Amulets in the Middle Ages*. University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.